

ความรวย ความจน : ทำบุญกุศลหรือสวัสดิการสังคม (1)

เราจะเข้าใจความจนและคนจนไม่ได้ถ้าไม่พูดถึงความรวยควบคู่กันไปด้วยและคงจะเข้าใจสวัสดิการสังคมก็คงไม่ได้ ถ้าไม่เข้าใจสาเหตุของความรวยความจน ยิ่งหากจะไปให้ไกลกว่านั้น เช่น ต้องการแก้ปัญหาความจน ยิ่งหากจะไปให้ไกลกว่านั้น เช่น ต้องการแก้ปัญหาความจนที่ดีจะแก้ไขอย่างไรในระดับไหนจะถึงรากเหง้าหรือบางคนเรียกว่าการแก้ปัญหา ให้ลึกถึงระดับโครงสร้างก็ดี หรือจะเอาเพียงแค่บรรเทาเบาบางปัญหาในรูปของทำบุญทำกุศลแจกผ้าห่ม ข้าวสาร อาหารแห้งเป็นครั้งเป็นคราวไปก็ดีหรือจะประดิษฐ์คิดสร้างวิธีการผ่อนปรนปัญหาให้เป็นระบบที่แน่นอนมั่นคงในระยะยาว ต่างล้วนขึ้นอยู่กับการทำงานเข้าใจ ความมั่งคั่งร่ำรวย ความยากจนด้วยกันทั้งสิ้น

หากมองในเชิงปัญหา เรื่องของความร่ำรวยและความยากจน ตลอดจนสวัสดิการสังคมมีความหมายที่กว้างขวางครอบคลุมถึงปัญหาสุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การศึกษา การสื่อสาร คมนาคม การพักผ่อนหย่อนใจ วันหยุด สวัสดิการธรรมา ศิลปวัฒนธรรม วรรณกรรม วรรณคดี รายการทีวี วิทย์ เหล้า บุหรี่ ยาเสพติด การพนัน ล้อตเตอรี่ และห่วยใต้ดิน เป็นต้น อย่างไรก็ตามควรคำนึงว่า การมองในเชิงปัญหาเฉยๆ อาจนำไปสู่การวิเคราะห์ตามความรวย ความจน ในเชิงความสำเร็จหรือความล้มเหลวส่วนบุคคลก็เป็นได้

หากมองในแง่โครงสร้าง เรื่องของความร่ำรวยและความยากจนเป็นเรื่องหรือปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น โครงสร้างเศรษฐกิจก็คงต้องพูดถึงการผลิต โดยเน้นที่โอกาสตลอดจนสิทธิที่จะเข้าถึงปัจจัยการผลิต เช่น ดิน น้ำ ป่า ทรัพยากรชีวภาพ พลังงาน ทู่น เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร และแรงงาน เป็นต้น นอกเหนือไปจากการกระจายรายได้ การกระจายสินค้าบริการและข้อมูลข่าวสาร และสุดท้ายก็คงต้องพูดถึงการบริโภคสิ่งต่างๆเหล่านั้นด้วย เท่านั้นยังไม่พอเราคงต้องพูดถึงความรวยความจนในมิติหรือในโครงสร้างทางการเมือง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้โดยเฉพาะในแนวมโนทัศน์หรือแนวความคิดเรื่องความเท่าเทียม หรืออย่างน้อยก็ในเรื่องความเป็นธรรม ซึ่งก็เป็นเรื่องที่จะถกกันต่อไปว่าภายใต้ระบบการเมืองแบบใดจะนิยามสิ่งเหล่านั้นกันอย่างไร รวมตลอดไปถึงวิธีการที่จะนำไปสู่ความเท่าเทียมหรือความเป็นธรรมที่ว่าไว้ วิธีการนั้นอาจเป็นการปฏิรูปที่ดิน การใช้ระบบภาษีก้าวหน้า (progressive) หรือถดถอย (regressive) ขนาดไหน หรือแม้กระทั่งเรื่องสวัสดิการสังคมควรเป็นรูปแบบใด ล้วนแล้วแต่เป็นคำถามทางการเมืองทั้งสิ้น

โครงสร้างทางสังคม-วัฒนธรรมก็มีความสำคัญอย่างมากต่อความเข้าใจในเรื่องความรวยความจนและการจัดการกับปัญหาต่างๆที่ตามมา อาจมีความสำคัญกว่ามิติทางเศรษฐกิจการเมืองด้วยซ้ำ เพราะทั้งสองมิติที่ว่านั้นอาจเป็นเรื่องทางสถิติตัวเลขที่ต้องใช้ควบคู่กับ

มโนทัศน์ที่อาจยุ่งยากเป็นวิชาการไปหน่อย เช่นเรื่องรายได้ (income) คืออะไร ความมั่งคั่งร่ำรวย (wealth) คืออะไร ความแตกต่างระหว่างรายได้และความร่ำรวยเกิดขึ้นได้อย่างไร เป็นธรรมหรือไม่เป็นต้น แต่ความมั่งคั่งร่ำรวย และความยากจนตลอดจนเรื่องอื่นๆ ที่ตามมาในมิติทางสังคม-วัฒนธรรมอาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ระบบคุณค่า อารมณ์ความรู้สึกที่อาจผันแปรไปตามเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ เพศ/เพศสภาพและอายุที่แตกต่างหลากหลายอยู่ในสังคมก็เป็นได้ กับทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเทศะที่ไม่เหมือนกันอีกด้วย

นี่คือมิติหรืออีกโครงสร้างหนึ่งของความร่ำรวยความยากจนที่เพิ่มความแตกต่างหลากหลายซับซ้อนและการเคลื่อนไหวอย่างไม่หยุดนิ่งของเรื่องนี้ให้มีมากกว่ามิติทางเศรษฐกิจและการเมือง จึงสมควรต้องตั้งข้อสังเกตกันเป็นพิเศษ

ความรวยความจนกับความเป็นธรรม ความรวยคือสภาวะของการมีอยู่อย่างเหลือเฟือมากมาย ซึ่งทรัพยากรทางวัตถุ ทรัพยากรทางสังคม-วัฒนธรรมและทรัพยากรทางการเมืองของคนๆหนึ่งหรือคนพวกหนึ่ง ส่วนความจนนั้นเป็นด้านกลับกัน กล่าวคือ ความขาดแคลนทั้งในทรัพยากรวัตถุ ทรัพยากรทางสังคม-วัฒนธรรม รวมทั้งที่ขาดไม่ได้ คือทรัพยากรทางการเมืองทั้งหลายทั้งปวงที่ควรมีควรได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง และเนื่องจากสภาวะความรวยความจนมักเกิดขึ้นควบคู่กันไปในสังคม จึงเกิดการเปรียบเทียบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ระหว่างสองสภาวะดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้น ความรวย-ความจนมักจะมีที่มาที่ไปสัมพันธ์ได้ว่า ทรัพยากรต่างๆ ที่กล่าวข้างบนเคลื่อนย้าย จากไหน อย่างไร โดยใครและกองไปอยู่ที่ใคร มีผลทำให้เกิดการขาดแคลนที่ตรงไหน เป็นความขาดของใคร เป็นต้น จึงทำให้เกิดการเปรียบเทียบที่นำไปสู่การถกเถียงในประเด็นเรื่องความเป็นธรรมและความเท่าเทียมตามมา โดยจะแอบแฝงหรือเปิดเผยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละที่แต่ละเวลาไป

ทรัพยากรวัตถุ บางครั้งอาจเรียกว่าทรัพยากรทางเศรษฐกิจนี้ ในกรณีของประเทศไทยซึ่งประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม ดังนั้นทรัพยากรวัตถุที่สำคัญต่อการดำรงชีพคงหนีไม่พ้น ดิน น้ำ ป่า ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าเป็นพื้นฐานที่อย่างน้อยที่สุดจะต้องมีเพื่อเป็นหลักประกันไม่ให้เกิดสู่สภาวะความยากจนสัมบูรณ์ (absolute poverty) อย่างไรก็ตาม นำตั้งข้อสังเกตว่าปัญหาคนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวไร่ชาวนา ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ในขณะที่ที่ดินโดยเฉพาะในเขตที่เหมาะสมกับการเกษตรกรรมตกอยู่ในมือเจ้าของที่ดินผู้ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็ดี ปัญหาการอนุรักษ์พื้นที่ป่าที่ขยายเข้าไปทับพื้นที่ที่อยู่อาศัยและทำกินของชาวบ้าน และการห้ามไม่ให้มีป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ก็ดี ปัญหาการที่รัฐจะให้บรรษัททุนต่างชาติเช่าพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อการทำสวนกว่าก็ดี ปัญหาพื้นที่ของเอกชนถูกทิ้งไว้ให้รกร้างว่างเปล่าก็ดี ปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลโดยตรง ต่อการทำให้เกิดปัญหาความร่ำรวยความยากจน และความเป็นธรรมในสังคมทั้งสิ้น แต่

ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด สังคมไทยก็ยังจัดการกับปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ ดังนั้นจะเห็นได้จาก ความล้มเหลวของการปฏิรูปที่ดิน การไม่จริงจังในการใช้มาตรการทางภาษีเพื่อกระจายที่ดิน การ ขาดนโยบายในด้านการจัดการกับที่ดินของเอกชน ที่ถูกทิ้งไว้ไม่ทำการผลิต ในขณะที่ราษฎร ใกล้เคียงกลับขาดที่ทำกิน รวมทั้งนโยบายและมาตรการการอนุรักษ์ป่าดงดิบไม่คำนึงถึงผู้คนที่อยู่ อาศัยในป่ามาก่อน และที่เป็นประเด็นร้อนในสังคมไทยขณะนี้ คือ โครงการขนาดใหญ่ต่างๆของรัฐ เช่น เขื่อนปากมูล แก่งเสือเต้น พลังงาน ท่อก๊าซผ่านป่าเมืองกาญจน์และจระนะ สงขลา โรงไฟฟ้า ถ่านบ่อหินนอก-หินกรูด ประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งโครงการเหล่านี้ต่างล้วนคุกคามการเข้าถึงทรัพยากร ทางวัตถุ อันได้แก่แหล่งทำกินทั้งทางการเพาะปลูก และการประมงของผู้คนในพื้นที่เหล่านั้น ด้วยกันทั้งสิ้น

ทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมโดยทั่วไปแล้วทรัพยากรในด้านนี้มักไม่ได้รับความสนใจใน การทำความเข้าใจความหมายและความสำคัญเท่าใด ทั้งๆที่มีความสำคัญมากกับชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งมีทั้งด้านที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม หากเราตระหนักว่ามนุษย์เป็น “สัตว์สังคม” ก็คงได้ข้อ สรุปร่วมมนุษย์ในฐานะปัจเจกชนย่อมไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความมั่นคงปลอดภัย (security) ถ้าปราศจากกลุ่มต่างๆที่คอยทำหน้าที่หนุนช่วยนับแต่ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน เพื่อนสนิทมิตรสหาย ประเภทเพื่อร่วมโรงเรียน ร่วมรุ่น ร่วมมหาวิทยาลัย เป็นต้น กลุ่มสนับสนุน (supporting groups) เหล่านี้แท้จริงแล้วไม่ใช่กลุ่มที่มีรูปธรรมแต่ด้านเดียว หากแต่เป็น “ความสัมพันธ์” อีกด้วย ซึ่งอาจมีทั้งในลักษณะ “ต่างตอบแทน” (reciprocal) อันเป็นความสัมพันธ์ แนวระนาบและ “เชิงอุปถัมภ์” (patron and client) อันมีลักษณะเป็นแนวตั้งหรือผสมผสานกันไป ทั้งสองลักษณะก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นไปในลักษณะแรกโดยมีอุดมการณ์หรือระบบ คุณค่าในเรื่อง “สายเลือด” “พี่น้อง” “เพื่อนฝูง” และ “ชุมชน” เป็นตัวกำกับสภาวะ “ไร้ญาติขาด มิตร” คือรูปธรรมหนึ่งของความจนซึ่งอาจมีความรุนแรงมากกว่าการขาดแคลนทรัพยากรทางวัตถุ ทรัพยากรเงินทองเสียด้วยซ้ำไป ด้วยว่าเป็นสภาวะ “ไร้ที่ซึ่งจะพึ่งพา”

หากเราหันกลับไปดูฐานที่มั่นของคนจน คือ ชนบท หมู่บ้าน ชุมชน เราอาจพบ ปรัชญาการณสองอย่างเกิดขึ้น ปรัชญาการณหนึ่ง คือการแตกสลายของฐานที่มั่นไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว เครือญาติ วัดวาอาราม กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน ลงแขก เอามื้อเออาวัน แต่อีก ปรัชญาการณหนึ่ง คือ การรื้อฟื้นกลุ่มของความร่วมมือที่เคยมีมาแต่เดิม เช่น กลุ่มเหมืองฝาย ป่า ชุมชน กลุ่มประมงน้ำจืด ประมงชายฝั่ง บวกกับการสร้างกลุ่มใหม่ๆขึ้นมาบ้าง ก็อาศัยฐานความ จำเป็นดั้งเดิม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มฅาปนกิจ ธนาคารข้าว ธนาคารควาย กลุ่มทอผ้า กลุ่ม ถนอมอาหาร ศูนย์เด็กเล็กของผู้หญิงโดยเฉพาะ เป็นต้น กลุ่มกิจกรรมต่างๆเหล่านี้ แท้ที่จริงแล้ว

คือ “สวัสดิการสังคม” ของคนจนในชนบท กลุ่มต่างๆ เหล่านี้จะมีที่ทางอย่างไรในนโยบายสวัสดิการของประเทศ เป็นคำถามที่น่าตั้งไว้

ทรัพยากรทางการเมือง เรื่องนี้เป็นเรื่องของโครงสร้างอำนาจในสังคม ซึ่งอาจเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามง่ายๆว่า “อะไรคืออำนาจ” อำนาจคืออะไรก็ตามที่เมื่อคนๆหนึ่งหรือคนกลุ่มหนึ่งมีหรือสามารถเข้าถึงได้แล้วคนอื่นๆ ต้องยอมทำตามไม่อาจปฏิเสธได้ ทั้งโดยสมัครใจหรือโดยจำยอมก็ตามที่ ประเด็นคำถามต่อไปจึงมีว่า อะไรที่คนรวยมีซึ่งทำให้พวกเขารวยและรวยเพิ่มขึ้นได้อย่างยั่งยืน พร้อมกันนั้นต้องดูด้วยว่าอะไรที่ทำให้คนอื่นอีกกลุ่มหนึ่งต้องกลายเป็นคนจนตกดานอยู่อย่างนี้ แน่แน่นอนว่าบรรดาทรัพยากรทางวัตถุ ทรัพยากรทางสังคม-วัฒนธรรมที่กล่าวมาแล้วย่อมเป็นคำตอบ แต่เท่านั้นยังไม่พอ การเข้าถึงหรือการมีอำนาจในการกำหนดรูปแบบเนื้อหาของระบบการเมืองการปกครอง ตัวบทกฎหมาย อำนาจในการกำหนดนโยบายการปกครองบริหารประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการพัฒนาประเทศว่าจะเน้นความสำคัญเรื่องใด

ท้ายที่สุดการเข้าถึงอำนาจต่างๆ เหล่านี้เป็นไปได้ยากมาก ถ้าหากอำนาจเหล่านั้นอยู่ไกลเกินไปดังเช่นที่เป็นมา คือ อยู่ในกรุงเทพฯ การกระจายอำนาจลงมาไว้ใกล้ตัวจึงเป็นการเข้าถึงอำนาจทางการเมืองของคนจน

แต่นั้นเป็นเรื่องทฤษฎีซึ่งบรรลุผลไปแล้วบางส่วน ทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

ความรวย ความจน ทำบุญกุศล หรือสวัสดิการสังคม (2)

ความยากจนเป็นปัญหาหรือไม่ถ้าเป็น...ปัญหาของใคร จะแก้อย่างไร โดยใคร ที่ไหน อย่างไรและเมื่อใด เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นคำถามที่สำคัญที่จะต้องเริ่มจากคำถามเบื้องต้นที่สุดว่า สาเหตุของความจนคืออะไร หรือความยากจนเกิดขึ้นได้อย่างไร

คำตอบต่อคำถามข้างบนมีหลายคำตอบและหลายมิติ ตั้งแต่มิติมุมมองแบบอนุรักษ์นิยม มิติมุมมองแบบเสรีนิยมแนวปฏิรูป มิติมุมมองแบบวิเคราะห์ที่โครงสร้างถึงระดับรากเหง้าและแนววิเคราะห์ชนชั้น จนถึงขั้นมิติมุมมองที่มองคนจนเป็นปัจเจกหรือเป็น “คนอื่น” ไปเลยก็มี

มิติมุมมองอนุรักษ์นิยม ยังประกอบขึ้นด้วยแนวย่อยๆ อีกอย่างน้อย 5 แนวด้วยกัน คือ

1. อนุรักษ์นิยมสุดขั้ว แนวนี้มองว่าความยากจนตลอดจนความแตกต่างทางชนชั้นคน รวย คนจน ความแตกต่างทางอำนาจระหว่างผู้มีอำนาจชาย-หญิง มาก-น้อย ตลอดจนผลพวง ต่างๆที่ตามมา เช่นความเหลื่อมล้ำต่ำสูง การเอาัดเอาเปรียบเป็นเรื่องปกติธรรมดาเป็นเรื่อง” ธรรมชาติ” ที่จะต้องมีผู้แข็งแรงกับผู้ที่อ่อนแอ เช่น คนจน ผู้หญิง เด็ก คนชรา คนพิการ คนต่างเชื้อ ชาติ ต่างวัฒนธรรมคนเหล่านี้เปรียบเสมือน “ปลาเล็ก” ก็ย่อมต้องถูก “ปลาใหญ่” กินเป็นธรรมดา ไม่มีอะไรยุ่งยากลึกซึ้งไปกว่านั้น วิธีคิดแบบนี้มีฐานคิดทางทฤษฎีสังคมอยู่เหมือนกัน ไม่ใช่เป็นวิธี คิด “จืดจาง” ของคนธรรมดาทั่วไปเท่านั้น ฐานที่คิดก็คือ “Social Darwinism” ยังไม่ห่างไกลจาก ลัทธินาซี ลัทธิเหยียดผิวของคนขาว ลัทธิคัลชชาติไทยว่ายิ่งใหญ่กว่าลาว กว่าเขมร และชนเผ่า ต่างๆเป็นต้น วิธีคิดแบบนี้มีอยู่ชุกชุมในสังคมไทย โดยเฉพาะในรัฐบาลและระบบราชการ คนที่ สังกัดแนวนี้ยังยอมรับไม่ได้ซึ่ง”ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน” อันเป็นสาระสำคัญของประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็ความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์ต่างชนชั้น ต่างเพศ-เพศสภาพ ต่างเชื้อชาติ-ชาติพันธุ์ และต่างวัฒนธรรมด้วยว่าพวกเขาถือว่า “ปลาเล็กก็ต้องเป็นอาหารของปลาใหญ่” ดังนั้น ระบบ การเมืองแบบเผด็จการหรือกึ่งเผด็จการ หรือประชาธิปไตย ของคนรวย คนฉลาดเท่านั้นเป็นระบบ ที่พวกนี้ชื่นชอบ ส่วนพรรคนะต่อสวัสดิการคนจน มักมีว่า “ถ้าทำตัวดี รู้จักหน้าที่” ก็อาจช่วยเหลือ เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม

2. อนุรักษ์นิยมแนว “ความจนเป็นความล้มเหลวของปัจเจกชน” แนวคิดนี้มองว่า “เกิด เป็นคนมีมือมีตีนเหมือนกัน” ฉะนั้น ใครเกิดจนขึ้นมาก็ช่วยไม่ได้และไม่สมควรช่วย เพราะแสดงว่า “โง่” “ขี้เกียจ” “อ่อนแอ” ฯลฯ ความจนจึงถูกถือว่าเป็นความผิดพลาดล้มเหลวส่วนบุคคล วิธีคิด แบบนี้เป็นกระแสแรงในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1970 ถึง 1980 กว่าๆ ในยุค สมัยทางการเมืองของประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกนและนายกรัฐมนตรีมาร์กาเร็ต แธตเชอร์ ส่วน หนึ่งอาจเป็นเพราะผู้นำทั้งสองต่างเป็นผลผลิตของความคิดเก่าๆที่ยังยึดมั่นอย่างมงายกับมายา

คติเก่าๆ เช่น ในอเมริกาหลายคนถูกทำให้เชื่อว่า “สังคมอเมริกันเป็นสังคมแห่งโอกาส” ทุกคนมีสิทธิ์รวยได้ เป็นประธานาธิบดีได้ ถ้ามีความพยายามมุ่งมั่น ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากมากกว่าคนผิวดำ คนอินเดียนแดง ซึ่งเป็นผู้คนดั้งเดิมของประเทศ รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ โดยเฉพาะจากเอเชียและทวีปอเมริกากลาง-ใต้ แม้กระทั่งผู้หญิงผิวขาวเองก็ยากที่จะมีโอกาสมีความเสมอภาคเท่าเทียมผู้ชาย ส่วนในอังกฤษวิธีคิดแบบนี้มักใช้ดัดคนชั้นสูงผู้ไม่ต้องการเปลี่ยนระบบหรือโครงสร้างที่ผูกขาดทรัพยากรและอาจนำไปสู่ระบบที่แบ่งปันให้กับคนจน ทำให้บนถนนความคิดเส้นนี้ต้องอธิบายว่าความจนเกิดจากความล้มเหลวส่วนบุคคล เนื่องจากมิติมุมมองความจนแนวนี้มุ่งโทษสภาวะ “ผิดปกติ” ทางสติปัญญาและร่างกายของปัจเจกชน ดังนั้น ในภาษาฝรั่งเศสจึงบ่งบอกว่าความจนเป็นผลของ “individual inadequacy” หรือคนจนเป็นพวก “คนไร้ความสามารถ” ดังนั้น รัฐก็ดี สังคมก็ดีจึงไม่มีพันธะใดๆ จะต้องไปช่วยสิ่งที่ควรทำก็คือกดดันให้คนจน “เลิกงอมืองอตีน” วาทกรรมหรือคำพูดสะท้อนแนวคิดนี้ได้แก่ “แม้แต่หมายังไม่อดตาย” “ไม่มีคนจนในหมู่คนขยัน” เป็นต้น

3. อนุรักษนิยมแนว “ความยากจนเป็นวัฒนธรรมประจำเชื้อชาติ” หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ความยากจนเป็นกมลสันดาน” มิติมุมมองแบบนี้ไม่เหมือนกับแนวที่พูดถึงข้างบน เพราะไม่มองว่าเป็นปัญหาของคนแต่ละคนไป แต่กลับมองในด้าน “แบบแผนทางวัฒนธรรม” (pattern of culture) หรือไม่ก็ “แบบแผนของพฤติกรรม” (pattern of behavior) มิติมุมมอง “เงืง่า” แบบนี้กลายเป็นวาทกรรมหรือ “คำพูดผิวดำ” ของผู้เชี่ยวชาญ และคนทั่วไปตั้งแต่กลุ่มอนุรักษนิยมสุดขั้วไปจนถึงเสรีนิยมใหม่ ซึ่งสะท้อนคำพูดเหล่านั้นเช่น “คนไทยใจบุญ” “คนไทยมีน้ำใจ” (วาทกรรมชายเบียร์ยี่ห้อหนึ่งที่ชี้หน้าถามว่า “คนไทยรีเปล่า”) “คนไทยชื่อสัตย์” “คนไทยรู้จักสามัคคี” “คนไทยไม่โกงบ้านโกงเมือง” เหล่านี้เป็นวาทกรรมลักษณะนิสัยชุดหนึ่งแต่อีกชุดหนึ่งกลับบอกว่า “คนไทยไม่มีระเบียบวินัย” “คนไทยไม่ตรงต่อเวลา” “คนไทยรักสนุก” “ทำอะไรตั้งใจคือไทยแท้” “คนไทยชอบชิงดีชิงเด่น” “คนไทยทำอะไรเป็นทีมไม่ได้” (แล้วที่ว่าคนไทย “รู้จักสามัคคี” เล่าจะว่ายังไง?) แม้กระทั่งวาทกรรมว่า “คนจีน คนเวียดนามเป็นชาติขยันขันแข็งประเทศประเทศของเขาจึงพัฒนาอย่างก้าวหน้ารวดเร็ว” โดยเฉพาะข้อความว่า “ดูคนจีนเป็นตัวอย่างซิ” “พวกเขา มาเพียงสี่หมื่นคนในไม่กี่ปี พวกเขามั่งคั่งร่ำรวยไปตามๆกัน” ถ้าอย่างนั้นคนไทยเป็นยังไงถึงยังจนอยู่ คำตอบที่หลายคนที่ไม่กล้าพูดออกมาดังๆ (ถ้าคิดในแนวนี้) คือ “โง่” โชคดีที่แนวคิดนี้ตกเวทีไปนานแล้วในทางวิชาการ แต่โชคร้าย คือ นักวิชาการจำนวนไม่น้อย คนรวย ข้าราชการ รัฐบาล และคนไทยชั้นกลางส่วนใหญ่ยังเชื่ออย่างนี้อยู่

ถ้าขึ้นยัง เชื่อกันอย่างนี้ต่อไป ภารกิจของการพัฒนาก็ดี การแก้ปัญหาความยากจนก็ดี ก็คงต้องมาเริ่มหาคำตอบว่า “ลักษณะประจำชาติ” ของไทยคืออะไร ? โดยเน้นด้านที่ถือว่าเป็นลบหรืออุปสรรคของการพัฒนาเพื่อ “กำจัด” “รากเหง้า” ของความจนที่จริงแล้วนักวิชาการฝรั่งได้สรุปมาหลายสิบปีแล้ว ว่า การที่ประเทศไทยยากจน (ด้อยพัฒนา) เป็นเพราะคนไทยไม่ทะเยอทะยาน การไม่ทะเยอทะยานนี้ แท้จริงแล้ว คือ “อาการของการขี้เกียจ” นั่นเอง

“ความไม่ทะเยอทะยาน” ถ้าพูดฟังให้ดูดีมีนัยเชิงปรัชญาก็ต้องพูดว่า “พอใจในสิ่งที่มีอยู่” บ้าง “ไม่ยึดติดในวัตถุ” บ้าง “ทรัพย์สินเงินทองเป็นของนอกร่าง” บ้าง ถ้าถามว่า “ค่านิยม” นี้มาจากไหน นักวิชาการพวกหนึ่งเคยวิเคราะห์ไว้เมื่อ 30-40 ปีมาแล้วว่ามาจากพุทธศาสนา! โชคดีที่นักวิชาการฝรั่งยุคใหม่ไม่ได้คิดอย่างนั้นแล้ว แต่โชคร้ายที่คนมีอำนาจในสังคมไทยยังคิดอย่างนั้นอยู่ แต่ง่าย ๆ ตรงไปตรงมาคือคิดว่าความจนเป็นเรื่อง “บุญกรรมทำแต่ง”

อย่างไรก็ตาม พอมาคิดดูอีกทีก็ไม่อยากเชื่อว่าพุทธศาสนาสอนให้คนไทยไม่ทะเยอทะยาน แต่หากสอนอย่างนั้นจริงก็แทบไม่มีอะไรให้ถกกันต่อไปอีกแล้ว เพราะประเด็นมันเคลื่อนย้ายไปว่าคนไทยส่วนใหญ่ไม่สนใจการตีความพุทธศาสนาแบบมุ่งเน้นการตัดกิเลสและการหลุดพ้นอีกต่อไปแล้วตรงกันข้ามบรรดาวัดวาอาราม สงฆ์-ชี จำนวนมหาศาล เกจิอาจารย์บางรูปสอนทั้งเป็นนัย ๆ และโจ่งแจ้ง ตรงไปตรงมาว่า “ถ้าอยากรวยก็ต้องทำบุญ” (กับอาตมา) ไม่ต้องรอไปชาติหน้าดอก ถ้าโชคดี (บุญพาวาสนาส่ง) อาจถูกหวยร่ำรวยขึ้นมาทันตาในชาตินี้...แต่ต้องไปหาเลขเด็ดจากอาจารย์เสียก่อน!

๔. มิติมุมมองแบบอนุรักษนิยมแนวนี้มีชื่อที่ว่า “วัฒนธรรมแห่งความยากจน” (The culture of poverty thesis) สาระสำคัญคร่าว ๆ ของวิถีคิดแบบนี้ชื่อว่า “ความยากจนเกิดจากวัฒนธรรม และวัฒนธรรมแห่งความยากจนนี้ จะผลิตซ้ำตัวมันเองไปเรื่อย ๆ โดยผ่านทางทัศนคติทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนจน” วิถีคิดนี้จะมุ่งแสวงหาและวิเคราะห์พฤติกรรม หรือหลักฐาน “ร่องรอย” ต่าง ๆ ในวิถีชีวิตประจำวันของคนจน หรือบางครั้งก็อาจเรียกได้ว่ามองหา “บุคลิกภาพ” ของคนจนแล้วนำมาอธิบายในเชิงการเป็นเหตุเป็นผลอย่างเป็นเหตุเป็นตะน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะถ้าการวิเคราะห์นั้นหลุดมาจากนักวิชาการ ตัวอย่างเช่น จับจ้องดูว่า คนจนกินเหล้าเมายาเป คนจนเล่นการพนัน “กัตปลาตีไก่” คนจนใช้ความรุนแรง คนจนก่ออาชญากรรม คนจนเสพยาเสพติด คนจนอยู่กันอย่างสกปรกรกรุงรัง คนจนไม่ชอบทำงานหนัก คนจนชอบได้เงินง่าย ๆ คนจนสุ่ยสุ่ยไม่รู้จักอดออม คนจนไม่มีสติปัญญา ไม่มีความรู้ คนจนโง่งมง่าย ฯลฯ ภายใต้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมแบบนี้จะไม่มีอะไรดีขึ้น คนจนก็จะตกอยู่ในวังวนของความ “โง่ จน เจ็บ” อย่างไม่รู้จบสิ้น และมันก็ไม่ใช้ความผิดของใครอื่น หากเป็นความผิดของคนจนเองที่ผลิตและผลิตซ้ำวัฒนธรรมแห่งความยากจนต่อไปเรื่อย ๆ อนึ่ง วิถีคิดแบบนี้แม้ไม่โทษปัจเจกชนแต่ละคนก็ตาม แต่

ดูจะแย่งขึ้นไปอีก คือโทษคนจนทั้งหมดเลย พร้อมด้วยแนะนำเป็นนัย ๆ ว่า การแก้ปัญหาความยากจนนั้นเป็นไปได้ เพราะคนจนเป็นผู้สร้างและถูกรอบโดย “วัฒนธรรม” ที่ตนเองเป็นผู้สร้างและถ่ายทอด แต่ถ้าหากจะแก้กันจริง ๆ ก็ต้องทำให้คนจนเลิกสร้างและสืบทอดวัฒนธรรมแล้วหันมารับวัฒนธรรมของคนชั้นกลาง ชั้นสูงที่เหนือกว่า ดีกว่า ฟังดูก็คล้าย ๆ จะเข้าท่าดี แต่ที่จริงแล้ววิธีคิดแบบนี้มีปัญหามากมาย

๕. มิติมุมมองอนุรักษ์นิยมแนวที่ห้า วิเคราะห์ว่า “คนจนตกอยู่ในวัฒนธรรมพึ่งพา” (dependency culture) ถ้าจะคิดแบบ “ไทย ๆ” ก็มีนัยว่า “คนจนเป็นประเภทแบมือขออย่างเดียว” วิธีคิดแบบนี้จะออกมาเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น สอนกันต่อ ๆ ไปว่า “อย่าให้เงินขอทาน เพราะ ‘พวกมัน’ จะเคยตัว” ทั้งนี้ไม่ใช่ใจจะคิดให้ลึกว่า เพราะอะไรพวกเขาต้องมาขอทาน หรือถ้าหากคิด ก็มักคิดเอาต้น ๆ ว่าเพราะพวกนี้ขี้เกียจ งอมืองอดตีน ไม่ดิ้นรนทำมาหากินเหมือนเรา ๆ ดังนั้น จึงไม่สมควรช่วยเหลือ ขึ้นช่วยไปก็มีแต่จะทำให้ “เคยตัว”

วิธีคิดแบบนี้บางครั้งแฝงตัวมาในปรัชญาหรือ “ตำรา” หลู ๆ ของการพัฒนา ตัวอย่างเช่น วาทกรรมว่า “จงอย่าให้ปลาแก่ชาวบ้าน แต่จงสอนให้เขาจับปลา” ฟังดูเฝื่อน ๆ เป็นวาทกรรมที่น่าเชื่อถือ มีเหตุผล ผล เขาไปพูดต่อก็ทำให้คนพูดดูดีมีปัญญาเลิศระดับปราชญ์เลยทีเดียว แต่ถ้าตั้งสติสักนิดเดียว เลิกจำขีปากคนมาพูดง่าย ๆ เพราะเราไม่ใช่ “นักทอล์กโชว์” แล้วลองคิดดูว่า จะไปจับปลาจากที่ไหน ถ้ามีแต่ป้ายเขียนว่า “ห้ามจับปลาในแหล่งน้ำสาธารณะ” หรือแหล่งจับปลาสูญหายไปแล้วเพราะโครงการใหญ่ ๆ ของรัฐหรือปลาหายไปเพราะประมงขนาดใหญ่กวาดไปเรียบ จะเอาข้าวมาจากไหนถ้าที่ไร่นาไม่มี หรือเคยมีแต่ถูกรัฐยึดไปหมดในนามการพัฒนาและการอนุรักษ์ จะหาเงินมาจากไหน ถ้าไม่มีใครมาจ้างทำอะไรสักอย่าง

กล่าวโดยสรุปวิธีคิดแบบนี้แม้ทำยที่สุดอาจไม่ตัดรอนคนจนมีมาตรการช่วยเหลือ แต่การช่วยเหลือนั้นมุ่งเน้นที่ “การพึ่งตนเอง” ให้ได้ อย่างดีที่สุดที่รัฐยินยอมจะช่วยเหลือคือ ให้ออกเบียด (ธกส.) ประกันราคาปุ๋ยและผลผลิตให้บางครั้งบางคราว ฝึกอบรมอาชีพเสริมให้เกษตรกรต่าง ๆ ประเภทปั้นหม้อ ทอผ้า ทำกระดาษสา ปลูกพืชสมุนไพร รวมทั้ง “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” อีกด้วย

วิธีคิดทั้งหลายเหล่านี้ นำไปสู่การแก้ปัญหาความจนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด คงจะต้องไปถามคนจนที่ชุมนุมประท้วงสัจจากรัฐบาลอยู่ทุกปี

ความรวบ ความจน : ทำบุญกุศล หรือสวัสดิการสังคม (3)

ฉลาดชาย รมิตานนท์
ศูนย์สตรีศึกษา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มิติมุมมองเรื่องความยากจนเป็นส่วนหนึ่งของโลกทัศน์หรือระบบคิดที่ไม่จำกัดอยู่เฉพาะเรื่องความยากจนเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมทัศนะในเรื่องต่าง ๆ ทุกเรื่อง ไม่เว้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ศีลธรรมจรรยา และสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว เรื่องส่วนรวม เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็ตามที

เมื่อเป็นเช่นนี้เราจึงสามารถจัดประเภทความคิดของผู้คนออกเป็นแนวกว้าง ๆ ได้ว่าเป็น **อนุรักษนิยม** ที่ในตัวมันเองยังแบ่งเป็นสุดขั้วกับกลาง ๆ เช่น ขวาทกชอบกับขวาทรรมดา ๆ **เสรีนิยม** ซึ่งก็มีทั้งเก่ากับใหม่ หรือแนวปฏิรูปเป็นต้น นอกจากนั้นก็ยังมีความคิดประเภทที่วิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ ของสังคมในเชิง **โครงสร้าง** ซึ่งก็มีทั้งแบบที่บอกว่าให้โครงสร้างทำงานของมันไปตาม “ธรรมชาติ” หรือ **โครงสร้างแนวอนุรักษนิยม** กับวิเคราะห์ **โครงสร้างอย่างถึงรากเหง้า** และวิเคราะห์ **โครงสร้างแบบมาร์กซิสต์** เป็นต้น และสุดท้ายคือแนวคิดแบบ “**การสร้างทางสังคม**” (social construction)

ในฉบับวันที่ 3-9 พฤษภาคม 2545 เราพูดถึงมิติมุมมองความจนในแนวอนุรักษนิยมสายต่าง ๆ ไปแล้ว คราวนี้ลองพูดถึงมิติมุมมองแบบเสรีนิยมดูบ้างว่าแตกต่างกันอย่างไร

2. **มิติมุมมองแบบเสรีนิยม** ในตัวของมันเองก็ยังแบ่งเป็นแนวทางที่ผิดแผกแตกต่างกันไปบ้าง โดยเริ่มตั้งแต่แนวคลาสสิกไปจนถึงแนวปฏิรูป

(1) **เสรีนิยมแนวคลาสสิก** แนวนี้มีรากเหง้ามาตั้งแต่นักปรัชญาตะวันตกที่รู้จักกันดีในหมู่นักวิชาการเช่น จอห์น ล็อก (John Locks ชาวอังกฤษ ฌอง ฌาค รูสโซ (Jean – Jaque Rousseau) ชาวฝรั่งเศส เจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) ชาวอังกฤษ และจอห์น สจวร์ต มิลล์ (John Stuart Mill)

ชาวอังกฤษเป็นต้น นักปรัชญาเหล่านี้ นำเสนอและผลักดันแนวคิดหรือมโนทัศน์เรื่องสำคัญ ๆ ซึ่งคนปัจจุบันผู้เชื่อถือในระบอบประชาธิปไตย จะต้องมีความเชื่อเรื่อง **สิทธิเท่าเทียมกัน** (equal rights) กล่าวคือเมื่อเกิดขึ้นมาเป็นคนเหมือนกันแล้ว จะต้องมีความเชื่อต่าง ๆ เหมือนกันเท่าเทียมกัน เสมอ

ภาคกัน ไม่ว่าจะเป็นคนรวย คนจน เจ้า-ไพร่ ผู้ชาย-ผู้หญิง เชื้อชาติใด ภาษาใด ศาสนาใดเป็นต้นต่อไปคือเชื่อและเคารพในสิทธิและความสำคัญของปัจเจกชนแต่ละคน ฉะนั้น เราจึงพบว่าในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย เราจึงเคารพในสิทธิลงคะแนนเสียงของทุกคนที่ถือว่ามีวุฒิภาวะ การแก้ปัญหาหรือการจัดการความขัดแย้ง โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายในระดับต่าง ๆ ของรัฐและองค์กรทั้งหลาย จึงให้สิทธิในการมีส่วนร่วม (participation) ของสมาชิก หลักการถัดไปคือ เสรีภาพ ซึ่งต่อเนืองมาจากความเชื่อในความรู้ความสามารถของปัจเจกชน หรือบางครั้งก็เรียกว่าลัทธิปัจเจกชนนิยมที่ว่าเมื่อก็กล่าวคือ เมื่อเชื่อและเคารพในความสามารถของปัจเจกชนแต่ละคนแล้ว ก็ต้องยอมรับว่าปัจเจกชนทุกคน ไม่ว่าจะแตกต่างกันในฐานะชาติกำเนิด ผิวพรรณ ภาษา วัฒนธรรม ฯลฯ ต่างล้วนแต่มีเสรีภาพเท่าเทียมกันทั้งสิ้น หลักการข้อนี้นำไปสู่เสรีภาพด้านต่าง ๆ ที่เรารู้จักกันดี เช่นเสรีภาพทางการเมือง การนับถือศาสนา การคิด การเขียน และการประท้วงรัฐบาล เป็นต้น

หลักการสุดท้าย แต่ไม่ด้อยความสำคัญกว่าหลักการอื่นเลยคือ ความยุติธรรม หรือ เป็นธรรม นั่นเอง ความยุติธรรมที่ว่านี้มีฐานคิดมาจากเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันของปัจเจกชนดังกล่าวแล้ว ดังนั้น เมื่อทุกคนเกิดมาเป็นคน ทุกคนก็มีสิทธิได้รับความเป็นธรรมในทุกเรื่องทุกราว ทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกด้านของการดำรงชีวิตไม่ใช่เฉพาะความยุติธรรมในเรื่องคดีความเท่านั้น แต่ทุกอย่างเช่นการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นอาทิ

อนึ่ง จะต้องไม่ลืมว่าเสรีนิยมคลาสสิกดังกล่าวข้างบน ถูกยกขึ้นมาผลักดันให้เป็นวาทกรรมทางปรัชญาที่ต้องทำงานร่วมกันระบบการเมืองประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบแข่งขันอย่างเสรี ซึ่งอนุমানหรือทักทักเอาว่า “ความยุติธรรมหรือความเป็นธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็โดยต้องปล่อยให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรี” วาทกรรมนี้ปรากฏในแนว “การค้าเสรี” “ตลาดเสรี” รวมทั้ง “โลกาภิวัตน์” เป็นต้น อนึ่งควรตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่าเสรีนิยมแบบนี้ก็มีปัญหาและปัจจุบันถูกต่อต้านจากขบวนการต่าง ๆ จำนวนไม่น้อยทีเดียว บ้างก็เรียกมันว่าเป็นลัทธิ “การแข่งขันแบบสุดขั้ว” (free market fundamentalism)

อีกเรื่องหนึ่งที่ควรคำนึงไว้เหมือนกันคือ ปรัชญาเสรีนิยมที่พูดมาเกิดขึ้นในฐานะที่เป็นวาทกรรมใหม่ในยุคสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมา เพื่อรื้อและล้มวาทกรรมชุดเก่าของยุค “ก่อนทันสมัย” ซึ่งเสนอทฤษฎีว่าโลกถูกสร้างโดยพระเจ้าเป็นเจ้าของ ดังนั้น กษัตริย์ ขุนนางและพระหรือพวก “ศักดินา” ก็อ้างว่าพวกเขาได้รับมอบอำนาจจากสวรรค์ ฉะนั้น พวกเขาจึงมีอภิสิทธิ์ สามารถผูกขาดอำนาจในการกำหนดทุกสิ่งทุกอย่างไว้ในหมู่พวกเขา

อย่างไรก็ตาม ต่อมาพวกชนชั้นกลาง หรือ “นายทุน” หรือบางคนก็เรียกว่าพวก “กระฎุมพี” ในยุโรปผลักดันและต่อสู้ให้เกิดสังคมในระบบเสรีนิยมประชาธิปไตย บนฐานของการแข่งขัน

อย่างเสรี หรือระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีขึ้นมาได้สำเร็จ มีผลทำให้ระบบศักดินาล้มลง แต่เมื่อเวลาผ่านไปไม่นานนัก ก็มีคนเริ่มชี้ให้เห็นว่าภายใต้ระบบเสรีนิยม ทุนนิยม การแข่งขันและกำไร เป็นใหญ่นี้ “ความยากจน” “ความทุกข์ยาก” “การขูดรีดเอาไรต์เอาเปรียบ” ก็ยังเกิดขึ้นในสังคม แถมทำท่าว่าจะไม่สะดุดหยุดนิ่ง หรือหายไป ดังนั้น โจทย์เดิม ๆ ก็เลยผุดขึ้นมาใหม่ว่า อะไรคือสาเหตุของปรากฏการณ์เหล่านั้นจะแก้อย่างไร โดยใคร เป็นต้น

(2) **เสรีนิยมแนวรัฐสวัสดิการ (welfare state)** ที่จริงแล้ว การแก้ปัญหาความยากจนไม่มีเพียงแต่รัฐเท่านั้น ที่ทำหน้าที่นี้ องค์กรเอกชนก็ทำเรื่องนี้มานานแล้ว ทั้งในตะวันตกและนอกโลกตะวันตก ในกรณีของโลกตะวันตกผู้ที่ทำเรื่องนี้คือฝ่ายศาสนาคริสต์ ไม่ว่าจะเป็นแคธอลิก โปรเตสแตนต์ และนิกายต่าง ๆ ในโลกตะวันออกก็มีอิสลาม ฮินดูและพุทธ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในสังคมไทย วัดพุทธทั้งหลายก็ทำหน้าที่นี้มาแต่โบราณ โบราณ หลาย ๆ วัดปัจจุบันก็ยังทำอยู่ ถ้าจะว่าไปแล้ว องค์กรสังกัดฝ่ายธรรมที่ดำเนินงานช่วยเหลือสังคมมาโดยตลอดเหล่านี้ก็คือ “เอ็นจีโอ” ที่บรรดาฝ่ายอนุรักษ์นิยมเกลียดนักเกลียดหนาอยู่ในขณะนี้นั่นเอง ผู้ที่ทำงานช่วยเหลือมนุษย์ของทางฝ่ายคริสต์เราต่างรู้จักกันดีในนามพวก “มิชชันนารี” นั่นปะไร พวกเขาตกขอบจำนวนไม่น้อยในเมืองไทยที่ออกมาต้าน “เอ็นจีโอ” เคยเป็นลูกศิษย์ลูกหาวัดวาหรือ “เอ็นจีโอไทย” เหล่านี้ จนได้ดิบได้ดีอยู่ในปัจจุบัน

ในสังคมหมู่บ้านหรือชนบทคนทุกข์คนยากก็มี แต่พวกเขายังมีเครือข่ายดีหรือคนที่มี “น้ำใจ” มีประเพณีของชุมชนที่คอยช่วยเหลือเจือจานคนเหล่านั้นมาโดยตลอด ซึ่งนั่นก็คือระบบสวัสดิการพื้นฐานที่มั่นคงที่สุด ที่รัฐไม่ได้เป็นผู้ทำอีกนั่นแหละ เป็นองค์กรของชาวบ้านดี ๆ นี้เอง

รัฐสวัสดิการเกิดขึ้นมาก็ต่อเมื่อเกิดมีรัฐ แต่ประเด็นคือในยุคนั้นสังคมนั้นถือว่ารรัฐเป็นใคร หากถือว่ารรัฐคือนายประชาชนคือบ่าว สวัสดิการจากรัฐก็เป็นดัง “ฝนอันชื่นใจจากปากฟ้าสุราลย์ผู้แดนดิน” เป็นความเมตตาจากเบื้องบน แต่หากปรัชญาเบื้องหลังมีว่า ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ รัฐมาจากการแต่งตั้งของประชาชน ประชาชนคือนายรัฐ คือผู้รับใช้ให้บริการ รัฐสวัสดิการก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐที่ไม่อาจปฏิเสธได้

พูดอีกอย่างหนึ่งคือ เสรีนิยมแนวรัฐสวัสดิการยอมรับว่าการแข่งขันในระบบตลาดที่อ้างกันว่าเสรีนั้น ทำให้คนไร้อำนาจ และคนอำนาจน้อย ต้องตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้แก่ทุนขนาดใหญ่ จำนวนคนแพ้มากมายหลายเท่ากว่าคนชนะ ฉะนั้นจะทำอย่างไรกับปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมาโดยไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกติกาของ “การแข่งขันอย่างเสรี” ที่เอื้ออำนวยประโยชน์กับฝ่ายที่ถูกมองว่า “แข็งแรงแรงกว่า” “ฉลาดกว่า” “เก่งกว่า” “ขยันกว่า” และอะไรต่อมิอะไรอีกมากมายที่จะสรรหามาพูดให้ฟังดูดีโดยเฉพาะคำว่า “พัฒนามากกว่า”

ประเด็นสำคัญที่ลืมไม่ได้คือพวกเขา “เชื่อ” กันว่าการแข่งขันนั้น “เป็นธรรม” แล้ว คนชนะก็ชนะอย่าง “ขาวสะอาด” คนแพ้ก็แพ้ไปตาม “กฎของธรรมชาติ” ของการแข่งขันอย่างเสรี พุดง่าย ๆ คือถือกฎว่า “ใครดีใครอยู่” หรือ “survival of the fittest” ใครอ่อนแอสู้ไม่ได้ก็สมควรตายไป อยู่ต่อไปทำไมให้รบกวนแข่งเปล่า ๆ นั่นเอง

อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงจะปล่อยให้คนส่วนใหญ่ในสังคมหรือแม้กระทั่งในโลกซึ่งเป็นฝ่ายแพ้ในทางเศรษฐกิจ ตาย (หา) ไปให้หมดก็คงไม่ได้ วิธีคิดที่วางความสำคัญไว้ที่ ความเมตตา ศีลธรรมจรรยา สิทธิมนุษยชน..... สายธารทางความคิดแบบนี้ยังมีอิทธิพลอยู่ จะปล่อยให้คนเป็นพันเป็นหมื่นล้านอดตายไปต่อหน้าต่อตาได้อย่างไร

เช่นเดียวกับอีกสายหนึ่งก็คิดว่า ถ้าคนจนตายไปหมดจะเอาแรงงานมาจากไหน จะผลิตสินค้าขายให้กับใคร..... เพราะว่าค้ากำไรกับคนจนมันยังยืนดี..... ดังนั้น “เรา” จึงควรช่วย “พวกมัน” ไว้ อย่าให้ถึงตายกันไปเสียหมด

วิธีคิดสุดท้ายคือ “หาเสียง” กับคนจนเอาไว้บ้าง “มันจะได้เลือกเราเข้าไปเป็นรัฐ ช่วย ๆ

มันไป..... เพื่อเราจะได้ใช้อำนาจทางการเมืองไปคุ้มครองธุรกิจของเรา..... (เง)

นี่คือกฎของการกุมอำนาจรัฐและอำนาจโลก !

.....